

LA MÚSICA I LA DANSA A L'ESCOLA. El CEPSA Oriol Martorell de Barcelona un centre artístic integrat

Maria Andreu i Duran

Professora de Llenguatge Musical del CEPSA Oriol Martorell

RESUMEN

“La música y la danza en la escuela. El CEPSA Oriol Martorell de Barcelona un centro artístico integrado.”

La educación integral de la persona no puede obviar un aspecto tan fundamental para el ser humano como es el arte. El Centre d'Educació Primària Secundària Artística Oriol Martorell es una escuela pública ubicada en Barcelona en la cual los alumnos cursan los estudios de música o danza integrados a la educación obligatoria. En este centro la danza clásica, el movimiento creativo, el fagot, o la música de cámara tienen la misma importancia curricular que las matemáticas, la lengua o las sociales. A pesar de dedicar gran parte de su tiempo escolar a las materias artísticas los alumnos adquieren las competencias básicas de la educación primaria al mismo o superior nivel que en cualquier otro centro de primaria de Catalunya.

ABSTRACT

“Music and dance in the school syllabus. C.E.P.S.A. Oriol Martorell in Barcelona and artistic integrated school”

Comprehensive education can not forget a major skill to human beings as art. The Primary /Secondary Artistic School (CEPSA) Oriol Martorell is a state school located in Barcelona. Students attend music and dance classes integrated in compulsory education. In this school ballet, creative movement, playing an instrument or chamber music is as important as Mathematics, Language or Humanities. Despite dedicating time to artistic subjects pupils acquire basic skills at the same level or superior than other Primary Schools in Catalonia.

EL CEPSA ORIOL MARTORELL

El CEPSA Oriol Martorell de Barcelona és una escola pública integrada en la que els alumnes realitzen els estudis de música i dansa paral·lelament als estudis obligatoris. És un centre pilot que ja té dotze anys, durant els quals hem pogut constatar que els alumnes no tant sols han après molta música i dansa, sinó que la integració d'aquests ensenyaments en la vida diària i escolar ha repercutit en el seu aprenentatge global, afavorint la seva formació com a persones completes.

A l'escola s'integren els estudis de música i dansa amb la primària, i la música amb la secundària obligatòria. Però és a la primària on volem centrar aquest article, ja que com etapa fonamental en la formació de persones ens agradaria analitzar el que nosaltres hem observat que aporten els estudis artístics en la formació global dels nostres alumnes.

En el nostre centre els alumnes aprenen dansa clàssica, creativa, tradicional,... o violí, flauta travessera, fagot,... al mateix nivell i amb la mateixa exigència que aprenen socials o matemàtiques. Ens trobem amb alumnes brillants en els dos camps però també amb alumnes que mostren dificultats en els ensenyaments generals, que poden tenir molt bons resultats en els artístics, o a l'inrevés.

És una escola interdisciplinària, en que els nens tenen molts professors, s'han de canviar de roba, ocupen molts espais diferents, contínuament es desplacen... Amb els seus companys de classe, tant treballen projectes de primària, com toquen junts a les orquestres o realitzen un ball en un espectacle. I tot això en un mateix edifici, en horari lectiu, i amb el mateix entorn humà.

I estem molt contents tant dels resultats obtinguts pels nostres alumnes en els ensenyaments obligatoris (la primària i també la

secundària) com dels resultats en els ensenyaments artístics. Un dels dubtes del centre era si amb aquest currículum extens en matèries artístiques es podria mantenir el nivell d'exigència en les àrees ordinàries. Aquest dubte és lògic quan pensem que els alumnes del CEPSA Oriol Martorell cursen el mínim d'hores marcades pel Departament d'Educació en les matèries de primària i secundària. Però no, hem pogut constatar que els nens i nenes que fan dansa i música, malgrat fer igual o menys hores lectives que en altres centres en matemàtiques, llengües, socials, naturals,... obtenen uns resultats iguals o superiors a la mitjana de Catalunya.

Els nostres alumnes són competents no només en les àrees artístiques, que ho són molt, sinó també en totes les altres. I això és així ja que la dansa i la música afavoreixen l'aprenentatge, com diu Jacques Dalcroze, l'educació rítmica és per al nen un factor de formació i d'equilibri del sistema nerviós, ja que qualsevol moviment adaptat a un ritme és el resultat d'un complex conjunt d'activitats coordinades, i:

“La danza no es sólo un mar tempestuoso de movimientos corporales sin relación, lo que los integra y complementa es la relación de estos movimientos entre sí, lo que aporta una coherencia y una cohesión que procesan los niveles superiores del cerebro”
(Levitin, 2006: 27)

L'ART COM A MITJÀ PER A L'EDUCACIÓ INTEGRAL DE LES PERSONES

La nostra escola neix en un moment en que l'educació no tant sols és una eina amb la que la societat transmet i renova la cultura i el patrimoni de coneixements i valors que li són propis, sinó també és un dels mitjans pel qual les persones construeixen la seva pròpia identitat, configurant la comprensió de la realitat, integrant la dimensió cognitiva, l'afectiva i l'axiològica, en la línia que

ens transmet la UNESCO a l'informe, dirigit per Jacques Delors, "Educació hi ha un tresor amagat a dins":

L'educació és "una experiència social a través de la qual els infants aprenen coses sobre si mateixos, enriqueixen les seves relacions amb els altres i adquireixen les bases del coneixement i les habilitats indispensables" (Delors i etc., 1996: 20)

L'informe considera l'educació com la riquesa més gran i el principal recurs d'un país i dels seus ciutadans, un mitjà

"al servei d'un desenvolupament humà més autèntic i més harmoniós" (Delors i etc., 1996: 11)

Que té la finalitat d'

"ajudar als nostres alumnes a comprendre's a si mateixos, a entendre i a trobar un lloc propi en el món que els envolta." (Esteve, 2003: 227)

Aquesta preocupació per oferir una educació capaç de respondre les necessitats canviants i les demandes que plantegen les persones i els grups socials no és nova, ja que la concepció de l'educació com un instrument de millora de la condició humana i de la vida col·lectiva ha estat una constant, encara que no sempre aquesta aspiració s'hagi convertit en realitat.

I què significa en la nostra societat i en la nostra cultura millorar la condició humana i la vida col·lectiva?

La filosofia positivista va assumir una actitud científista, fomentant la idea de que l'únic factor de coneixement vàlid era el que s'obtenia a través de les ciències, o sigui el coneixement fàctic, empíric, observable,... Va ser a partir d'aquesta idea que l'educació va relegar objectes del saber com són els processos psicològics, la ideologia, la cultura, les relacions socials, les arts, difícilment controlables experimentalment i que per tant no tenen el grau de científicitat necessària.

Sortosament aquesta idea d'escola ha anat desapareixent de la nostra societat. Segons Nora Ros, l'escola del segle XXI

"Debe ofrecer a los alumnos la oportunidad de conocer y aprender los distintos lenguajes artísticos, como lenguajes alternativos. El aprendizaje de los lenguajes artísticos, implica el conocimiento de sus facetas sintácticas, semánticas y pragmáticas. Este tipo de conocimiento contribuirá a alcanzar competencias complejas relacionadas al desarrollo de la capacidad de abstracción, a la construcción de un pensamiento crítico y divergente y a la apropiación de valores culturales. Por lo tanto, apropiarse de estos conocimientos permitirá a los alumnos, realizar su propia elaboración y producción de expresiones artísticas, además de capacitarlos para apreciar las producciones de los demás, sean estas las de sus compañeros o las de artistas del pasado, del presente, del ámbito local o del contexto mundial." (Ros, 2004 :6)

El sociòleg britànic Herbert Read (1970: 20), estudiós de les relacions existents entre la sociologia i l'art, defensa que l'art és el mode més perfecte d'expressió que ha aconseguit la humanitat, i com a tal s'ha propagat des del naixement de les civilitzacions. Read considera que l'art és una forma de coneixement, i que el món de l'art és un coneixement tant valuós per a la persona com el

món de la filosofia o de la ciència.

A LA DEFENSA D'UNA EDUCACIÓ ARTÍSTICA INTEGRADA EN L'ENSENYAMENT OBLIGATORI

Carl Orff, en el prefaci del seu mètode per a l'aprenentatge de la música, ens parla dels valors educatius de la pràctica artística:

"Una educació del nen a l'escola primària no estaria mai completa sense el desenvolupament de les facultats artístiques; facultats que, per mitjà de la pràctica adequada de les arts, han de convertir-se en qualitats, no de cara a la formació de futurs artistes sinó pensant en els valors eminentment educatius que la seva pràctica implica" (citat a (Miranda, 2003: 48))

En la mateixa línia, Small (1980: 217), músic neozelandès, assegura que si reconeixem la capacitat artística creativa dels infants, hem de reconèixer també la seva capacitat de crear altres formes de coneixement, ja que l'art és una forma de coneixement, però d'un coneixement que s'experimenta directament, en lloc d'absorbir-lo de forma abstracta. Això ens porta a reconèixer la capacitat dels infants a formular les seves pròpies preguntes, que, sovint estan fora del que són les assignatures i especialitats.

Small assegura que el verdader poder de l'art no el trobarem ni en escoltar ni en contemplar l'obra acabada, sinó en l'acte mateix de la creació. Cita a Herbert Read ("Education Throysd Art", 1943) quan afirma que l'art (en educació) corregeix l'escissió que hi ha en la ciència entre subjecte i objecte, i també que el propòsit de l'art en educació (que, segons ell, hauria de ser idèntic al propòsit de l'educació mateixa), és cultivar en els infants una modalitat d'experiència integrada.

"el camí cap a la verdadera ciència, cap a un verdader coneixement de la naturalesa,... passa per una exploració afectuosa, similar a la que el artista fa dels seus materials" (Small, 1980: 225)

Al seu estudi "The Developmental Psychology of Music", Hargreaves (1998: 238), diu que l'art no pot estar aïllat de la resta de les matèries escolars, i a la introducció del llibre "Children and the arts" trobem la següent afirmació:

"Entre els professors, investigadors i educadors existeix un ampli acord sobre la importància vital d'educar als nens en el terreny artístic: les arts proporcionen ocasions úniques per al desenvolupament de qualitats personals com són l'expressió creativa natural, els valors socials i morals i l'autoestima" (Hargreaves, 1991: 11)

El secretari dels Estats Units d'Educació, Richard Riley, escrivia,

"[Pau] Casals diu de la música que l'omple de la meravella de vida; [Charles] Ives diu que expandeix la seva ment i el desafia a ser un individu veritable; Bernstein diu que està enriquit i ennoblit per la música; A mi, tot això em sona com una bona causa per a fer música i altres arts i integrar-ne una part en l'educació de tots els nens. Estudiar música i les arts eleva l'educació de nens, expandeix els horitzons dels estudiants, i els ensenya a apreciar la meravella de la vida."

Kodály va plantejar una educació musical per a tothom, on l'escola era el lloc on convivia els aprenentatges musicals amb tota la resta de matèries, és a dir, que "alfabetització musical" fos un dels pilars de l'ensenyament. Per a ell, la música és una experiència que ha de proporcionar l'escola. El mètode Kodály és una filosofia de l'educació i un concepte d'ensenyament. Segons el Zoltán Kodály Pedagogical Institute of Music de Kecskemét (2008), Kodály va treballar en dues direccions, en defensar el legítim lloc de la música dins el currículum escolar i en el reconeixement de la música com un art social; cita "no hi ha so espiritual, vida sense música" i "la música pertany a tothom", per tant "és natural que la música estigui formant part dels programes d'estudi".

Però, per què la defensa de la inclusió dels estudis artístics a l'escola? Per què al llarg de la història s'ha estudiat l'activitat artística des dels camps de l'antropologia, la biologia, la medicina, la psicologia, la sociologia i, concretament, la pedagogia?

Això ha estat així perquè l'art forma part de la persona, tal i com constaten John Blacking i Mercè Vilar, referint-se a la música

"És un producte del comportament de grups humans, tant formals com informals" (Blacking, 1973: 29)

"la música es un fenómeno innato al ser humano: está presente de forma espontánea en las primeras manifestaciones sonoras de los niños y acompaña a la humanidad en gran número de acontecimientos de su ciclo vital" (Vilar, 2004: 2)

Però Vilar també afirma que, per la seva pròpia utilització en tots els cicles vitals, la música és un element educatiu que incideix en el desenvolupament de determinades capacitats de l'individu, que l'enriqueix i li subministra instruments per a la seva realització com a ésser humà en un context social i cultural concret.

Per tot això, la música i la dansa, que en les cultures occidentals considerem una activitat reservada a uns quants (conexidors de la tècnica i de l'habilitat, mentre la resta de la societat només hi accedeix com a espectadors), estan considerades en moltes societats com activitats naturals en les que tothom participa.

Els llenguatges artístics són inherents a l'ésser humà, són un referent cultural i una font d'informació, però també són:

"instruments per a la pròpia representació, expressió i comunicació: allò que permet percebre i materialitzar idees, desigs, fantasies, realitats.

...són llenguatges que posen en contacte allò més interior amb l'exterior. La seva pràctica i utilització posa en joc les capacitats més primàries i alhora les més complexes de la persona, les instrumentals, les que permeten comprendre i respondre, sentir i distingir, pensar i actuar, implicar-se i construir." (Generalitat de Catalunya. Departament d'Educació, 2006 :117)

Aquesta necessitat d'accedir a l'art com a participants des de l'escola primària és el que defensa el nostre Sistema educatiu, quan inclou l'educació artística en l'ordenació general de l'Ensenyament, relacionant-la amb els estudis generals, el que permet la formació

d'escoles integrades, o la que trobem en la darrera llei d'educació, la LOE (Ministerio de Educación, 2006), quan ens parla de que l'educació artística ha d'incloure percebre, interpretar i crear. És la idea d'educació integral, en que l'objecte últim és la persona global, una educació obligatòria dirigida a tots els nens i nenes de Catalunya. Com la que ens descriu Edgar Morin:

"L'ésser humà és alhora físic, biològic, psíquic, cultural, social, històric. Aquesta unitat complexa de la naturalesa humana, en l'ensenyament es troba completament desintegrada per les disciplines, i ha esdevingut impossible aprendre què significa ésser humà. Cal restaurar aquesta unitat de manera que cadascú, allà on sigui, tingui coneixement i consciència de la seva identitat complexa i alhora de la seva identitat comuna amb tots els altres. La condició humana hauria de ser objecte essencial de tot ensenyament" (Morin, 2000: 11)

És per tot això que el desenvolupament de la LOGSE (Ministerio de Educación y Ciencia, 1990) va representar un avenç important tant en la introducció de les àrees artístiques en els ensenyaments de règim general, com en la implantació, la regulació i la compatibilització dels ensenyaments artístics amb els de règim general. A l'Article 41 cita:

"Les Administracions educatives facilitaran a l'alumnat la possibilitat de cursar simultàniament els ensenyaments de música o dansa i els de règim general. Amb aquest fi s'adoptaran les mesures oportunes de coordinació respecte a l'organització i ordenació acadèmica d'ambdós tipus d'estudis, els quals inclouran, entre d'altres, les convalidacions i la creació de centres integrats".

- o I aquesta educació artística, a l'enquadrar-se institucionalment en el Sistema Educatiu, esdevé un procés d'ensenyament-aprenentatge sistematitzat dins una escolaritat, que segons Ana Lucia Frega, referit a la música, en el pròleg de la versió castellana de *"The Developmental Psychology of Music"* de David J. Hargreaves (1998: 290), pot respondre a dues necessitats: Completar el camp expressiu-receptiu de l'alumne que assisteix a un procés educatiu general
- o Desenvolupar aptituds específiques i interessos per la música (en el nostre cas música i dansa) com a professió, acompanyant a l'alumne en l'adquisició de coneixements i en el desenvolupament d'habilitats pròpies de la vida professional escollida.

Totes dues finalitats són importants, i per a dur a terme totes dues s'han de conèixer a fons com són les situacions cognitives analitzant els processos d'aprenentatge que realitza l'alumne. A la nostra escola aquest seguiment sistemàtic es fa des de l'equip pedagògic a través d'una doble tutoria, l'artística i l'ordinària, sempre ajudant al creixement i desenvolupament de cada alumne com a ésser individual i col·lectiu.

CAPACITATS QUE DESENVOLUPA L'EDUCACIÓ ARTÍSTICA

La conclusió a la que ens porta la lectura dels diferents autors que hem anomenat, ens fa defensar que la música i la dansa ocupen un paper important a l'educació, ja que desenvolupa unes capacitats

altament globalitzadores tant en el procés cognitiu com en la dimensió comunicativa i humana, des de tres aspectes:

- A) Desenvolupament de les capacitats de l'alumne: Gardner ens parla, des de la perspectiva de la pedagogia actual, de la necessitat de dissenyar models educatius multidimensionals, que contribueixen al desenvolupament paral·lel de totes les potencialitats de l'ésser humà, i la música i la dansa són unes disciplines que cobreixen simultàniament totes les dimensions d'aquest desenvolupament. L'experiència de l'aplicació universal del mètode Kodály a Hongria va mostrar com els alumnes augmenten la seva mitjana en totes les matèries, si dediquen més temps a la música. Altres autors han arribat a la mateixa conclusió, per exemple, Tomatis a França i Sloboda al Regne Unit
- B) Desenvolupament de la socialització de l'alumne: Les classes de música i dansa que es duen a terme dins les escoles de primària participa en la tradició humana d'activitats en grup, les persones s'han reunit des dels orígens de la civilització per a cantar, tocar instruments i ballar. És una acció socialitzadora, ja que cultivar i exigir la coordinació en temps real de tots els alumnes en activitats d'interpretació afavoreix el treball en grup.
- C) Presència de l'art a la vida de l'alumne: No hi ha cap ensenyament que tingui tanta presència en la vida quotidiana dels nostres alumnes, ja que, en concret, la presència de la música enregistrada és realment impressionant, i la utilització correcta i coordinada del cos és imprescindible. És doncs necessària una educació artística que fomenti la creativitat i al mateix temps els eduqui com a consumidors, trencant la uniformització cultural i obrint les portes a la diversitat i multiculturalitat. A més, l'art en l'educació ajuda a que els alumnes recuperin el seu paper com intèrprets, persones capaces d'expressar-se (recordeu Small i Blacking).

El professor Pep Alsina (2008) de la Universitat de Barcelona en una entrevista que li van fer el febrer de 2008, considera que el valor educacional de la música no es necessari buscar-lo en la seva influència en els aprenentatges propis d'altres àrees curriculars, sinó que la pròpia activitat musical afavoreix determinats aspectes que la societat considera prioritaris. El mateix podem dir de la dansa. Aquests aspectes que en altres disciplines es troben per separat es combinen en la dansa i la música, i són els relacionats amb el desenvolupament personal com l'esforç prolongat, la motivació, la capacitat d'atenció dividida i sostinguda, la creativitat, la sensibilitat, l'educació de les emocions o l'abstracció, a més d'altres més relacionats amb el desenvolupament d'habilitats socials o de relacions interpersonals com el treball col·laboratiu, el sentiment de pertinença a un col·lectiu, la tolerància i el coneixement intercultural, o, simplement l'oci.

Referències bibliogràfiques:

- ALSINA, PEP. (2008). *La educación musical no necesita justificarse en función de su influencia en los aprendizajes propios de otras áreas, sino que tiene su propia misión en el desarrollo humano*. <http://www.educaweb.com/EducaNews/interface/asp/web/NoticiasMostrar.asp?NoticiaID=2803&SeccioID=3380>.
- BLACKING, JOHN. (1973). *Fins a quin punt l'home és music?* Música i Antropologia. Eumo Editorial. Vic.
- DELORS, JACQUES and ETC. (1996). *Educació: Hi ha un tresor amagat a dins*.

- Editorial Mediterrània pel Centre Unesco de Catalunya. Barcelona.
- ESTEVE, JOSÉ M. (2003). *La tercera revolución educativa. la educación en la sociedad del conocimiento*. Ediciones Paidós Ibérica. Barcelona.
- HARGREAVES, DAVID J. (1998). *Música y desarrollo psicológico*. Graó. Barcelona.
- HARGREAVES, DAVID J. (1991). *Infancia y educación artística*. Ministeri d'educació i ciència, Ed. Morata. Madrid.
- KODÁLY PEDAGOGICAL INSTITUTE OF MUSIC DE KECSKEMÉT. (6 maig 2008). <http://www.kodaly-inst.hu/>
- LEVITIN, DANIEL J. (2006). *Tu Cerebro y La Música*. RBA Libros S. A. Barcelona.
- MINISTERIO DE EDUCACIÓN. (2006). *LLEI ORGÀNICA 2/2006, de 3 de maig, d'educació*. Vol. 2/2006. «BOE» 106, de 4-5-2006.
- MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y CIENCIA. (1990). *Ley orgánica 1/1990, de 3 de octubre, de ordenación general del sistema educativo*. Madrid.
- MIRANDA PÉREZ, JOAQUIM. (2003). *Elaboració d'un model multimèdia d'intervenció per a l'educació de l'oïda musical*. Tesi doctoral Vol. 1. UAB. Barcelona.
- MORIN, EDGAR. (2000). *Els set coneixements necessaris per a l'educació del futur*. Centre Unesco de Catalunya. Barcelona.
- READ, HERBERT. (1970). *Arte y sociedad*. Nueva Colección Ibérica. Ediciones Península. Barcelona.
- ROS, NORA. (2004) *El lenguaje artístico, la educación y la creación*. www.rioei.org/deloslectores/677Ros107.PDF.
- SMALL, CHRISTOPHER. (1980). *Música sociedad educación*. Alianza Musica. Alianza Editorial. Madrid.
- VILAR I MONMANY, MERCÉ. (2004). *Acerca de la educación musical*. <http://musica.rediris.es/leeme/revista/vilarm.htm>

Correspondència amb l'autora: Maria Andreu i Duran. Professora de llenguatge musical al CEPSA Oriol Martorell de Barcelona. E-mail: mandreud@gmail.com

